

Sándor Zsuzsanna

A Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Pedagógiai Karán angol nyelvű doktorál,
Nyitra él, e-mail: zuzana.sandorova@ukf.sk

A pragmatikai kompetenciák fejlesztése az idegennyelv-oktatásban

A Katedra folyóirat előző számában az interkulturális kommunikációs kompetencia (IKK) egyik aspektusával, a szociolingvisztikai készség problémakörével foglalkoztunk. Bemutattuk azon alkotóelemeit, melyeknek az alap- és középiskolai idegen nyelvi órákon belül figyelmet kell szentelni, valamint javaslatokat tettünk olyan módszerek alkalmazására, melyek segítségével az egyes szempontok hatékonyan fejleszthetők. Ez alkalommal a pragmatikus kompetencia egyes komponenseivel kívánjuk megismertetni a kedves Olvasót, illetőleg megvizsgáljuk, miként lehet az IKK ezen aspektusát megfelelő módon fejleszteni.

Amint azt már korábban említettük, ahhoz, hogy a nyelvtanulók az adott idegen nyelv sikeres használóivá válhassanak, nem elég a csupán nyelvtani és lexikális tudás elsajátítása. A különböző kommunikációs célok megvalósításához ugyanis szükséges, hogy a nyelvhasználók rendelkezzenek olyan készségekkel, mely a szavakat mondatokká, a mondatokat szöveggé, avagy beszéddé – párbeszéddé ková-

csolja. Ezt a célt hivatott elősegíteni a beszédalkotási, funkcionális és tervezési – vagyis együttesen a pragmatikai kompetenciák fejlesztése.

Elsőként tehát a beszédalkotási kompetencia kérdéskörével foglalkozunk, melynek fejlesztése főként azért fontos, hogy a nyelvhasználó képes legyen a szavakat mondatokká, s a mondatokat összefüggő szöveggé változtatni úgy, hogy az egy koherens egészet alkosson. Ehhez elsősorban az adott célközösségben érvényes szövegalkotási szabályok ismerete szükséges, többek között például az, hogyan mondunk el egy történetet, hogyan fogalmazunk meg egy hivatalos levelet, vagy melyek az írott szövegek formai követelményei. Ennek feltétele, hogy a nyelvtanuló elsajátítsa mindenképp a koherencia és kohézió, a logikai sorrend, illetőleg a stílus- és stílusrétegváltás alapismereteit és eszközeit. Így például ahhoz, hogy a leírt mondatok egy koherens egészé válnak, fontos, hogy a nyelvtanulók figyelmét felhívjuk a kötőszavak (pl. *but* 'de', *Furthermore* 'továbbá', stb.) megfelelő használatára. A logikai sorrend

esetében ugyanakkor főként a szöveg tagolásának, bekezdéseinek helyes sorrendjére kell helyezni a hangsúlyt. Ami pedig a stílus- és stílusréteg váltás szempontját illeti – alap- és középiskolás diákok esetében –, leginkább a személyes levelek és hivatalos fogalmazványok stílusa közti különbségeknek kell figyelmet szentelni. Fontos azonban, hogy a nyelvtanulók ne csak passzív befogadóként találkozzanak az említett szempontokkal. A hatékony elsajátítás elengedhetetlen feltétele ugyanis a rendszeres gyakorlás, melyre a legtöbb, jelenleg használatos angol mint idegen nyelvi tankönyvcsoomag számos lehetőséget nyújt. Az említett segédeszközök leggyakrabban olyan feladatokkal igyekeznek fejleszteni a nyelvtanulók beszédalkotási funkcióit, mint pl. a kötőszóknak a mondatba, ill. szövegbe való megfelelő beépítése, vagy a szöveg bekezdéseinek helyes sorrendje, valamint egy meghatározott témában történő szöveg alkotása.

A pragmatikai kompetenciák követhető komponense, a nyelvtanulók funkcionális készsége azt jelenti, hogy

az általuk létrehozott közlemény „betölti kommunikatív funkcióját” (KER, 2002, 148). Ez egyrészt magában foglalja az ún. *mikro-funkciók* ismeretét, melyek a beszélgetés során felváltva elhangzó, rendszerint rövid megnyilatkozások. Velük kapcsolatban elmondható, hogy számos olyan témakört ölelnek fel, melyek elsajátítása a nyelvtanulók számára rendkívül hasznos lehet az egyes kommunikációs helyzetekben (l. alább). Másrészt ide tartoznak az ún. *makro-funkciók* is, melyek a mondatok hosszabb láncolatát jelentik, és különböző szóbeli megfogalmazások, valamint írott szövegek formájában nyilvánulnak meg, mint például leírás, elbeszélés, magyarázat, érvelés, meggyőzés.

Visszatérve a mikro-funkciók „népes családjához”, elsőként említsük meg a tényszerű információk szerzésének és közlésének csoportját, amelyek az azonosítás, a közlés, az igazítás, a kérdés és válaszolás aspektusait foglalja magában. Konkrét példát említve, kérdésre például útirány tudakozása esetén (pl. *How can I get to the station? 'Hogyan jutok el a vasútállomásra?'*), illetőleg útbaigazítás (pl. *You go straight ahead, then you turn right. 'Menjen egyenesen, majd forduljon jobbra.'*) alkalmával vehetjük hasznát.

A mikro-funkciók egy másik szegmense, az attitűdök kifejezése és kipuhatólása számtalan területet ölel fel. Ide tartozik például, amikor valamivel kapcsolatban beszédpartnerünkkel nem értünk egyet (pl. *I totally disagree... 'Egyáltalán nem értek egyet...'*), vagy amikor meg akarjuk osztani másokkal a tudásunkat (pl. *I know that... 'Tudom, hogy...'*). Továbbá ebbe a csoportba sorolhatjuk azokat a helyzeteket is, amikor a modális segédigéket használjuk, pl. amikor valakinek engedélyt adunk valamire (pl. *You can go now. 'Most már mehetsz.'*), illetőleg amikor akaratomat fejezzük ki (pl. *I want to go away. 'El akarok menni.'*). Végül, de nem utolsó sorban, az érzelmek kifejezésének gazdag tárháza is az attitűdök kategóriáját bővíti, így pl. amikor örömet érzünk (pl. *I am so pleased to see you. 'Úgy örülök, hogy láthatlak.'*), csalódottak vagyunk valamivel kapcsolatban (pl. *I am really disappointed about... 'Nagyon csalódott vagyok azal kapcsolatban, hogy...'*), vagy félünk valamitől (pl. *I am afraid of spiders. 'Félek a pókoktól.'*).

A meggyőzésnek és társadalmi érintkezésnek mint a mikro-funkci-

ók következő két nagy csoportjának, illetőleg eszköztárak elsajátításának fontosságát nem kell különösképpen hangsúlyozni. Hasznukat főképp akkor vesszük, ha kérés intenzívul valaki felé (pl. *Could you open the door, please? 'Kinyitná az ajtót, kérem?'*), tanácsot adunk valakinek (pl. *You should see the doctor. 'Orvoshoz kéne menned.'*), vagy ha bemutatunk valakit (pl. *Let me introduce my husband. 'Engedje meg, hogy bemutassam a férjemet.'*), illetve távozni szeretnénk valahonnan (pl. *Sorry, I have to go now. 'Elnézést, de mennem kell.'*).

Végül térjünk ki a mikro-funkciók utolsó két kategóriájára is, mely a diskurzus szervezésének, valamint a kommunikációs korrekciónak a stratégiai „fegyvertárát” foglalja magában. Míg az előbbinek szóban és írásban is hasznát vehetjük, az utóbbi főként a szóbeli kommunikáció „praktikus kelléke”, így pl. amikor beszéd közben kijavítjuk magunkat, és újra fogalmazzuk mondanivalónkat (pl. *Sorry, I didn't mean ..., but I wanted to say... 'Bocsánat, nem azt akartam mondani, hogy ..., hanem azt, hogy ...'*). Visszatérve a diskurzus szervezésének témaköréhez a nyelvtanulók számára fontos lehet, hogy elsajátítsák azokat a kifejezéseket, amelyekre például egy előadás (prezentáció) elején, (pl. *Thank you for the opportunity to present my topic which is about... 'Köszönöm a lehetőséget, hogy előadhatok a ... témájáról.'*), illetve végén van szükség (pl. *Thank you for your attention. 'Köszönöm a figyelmet.'*). Írott szöveg esetén, pl. az *I'm writing to ... 'Azért írok Önnek, hogy ...' szöfordulat segítségével indíthatunk, illetve pl. a *I am looking forward to hearing from you soon. 'Várom mielőbbi választát.'* kifejezéssel zárhatjuk sorainkat.*

A pragmatikus kompetenciák harmadik összetevője, a tervezési kompetencia fejlesztése azt a célt szolgálja, hogy a nyelvhasználó az egyes mikro-funkciók alkalmazásakor figyelembe veszi beszédpartnerre választát, s annak tükrében alakítja mondanivalóját, amely így „interakciós és tranzakciós sémák szerint sorba rendeződik” (ibid., 148.). Ezért fontos, hogy a nyelvtanulók olyan szóbeli társalgási mintákat is elsajátítsanak, mint amilyenek például az eladó és a vásárló között (pl. *How can I help you? 'Miben segíthetek?' – Yes, please. I'd like a hamburger. 'Igen, kérem. Egy hamburgert szeretnék.'*), vagy az orvos és páciense között jö-

hetnek létre (pl. *What's your problem? 'Mi a panasza?' – I've got a temperature and a headache. 'Lázam van, és fáj a fejem.'*).

Végezetül, szóljunk még röviden azokról a módszerekről, amelyeket ajánlatos figyelembe venni az említett aspektusok elsajátításának folyamatában. A beszédalkotási kompetencia fejlesztésével kapcsolatban már tettünk javaslatokat, melyek a makro-funkciók, tehát a különböző fogalmazási zsánerek gyakorlása terén is hasonlóképpen alkalmazhatók. Ami pedig a mikro-funkciók és interakciós sémák elsajátítását illeti, fontos, hogy a nyelvtanulók először megismerjék és megértsék az adott kifejezéseket, pl. a hiányzó szavaknak a megfelelő helyre való betöltése, az anyanyelvi ekvivalens megvitatása, a helyes hangsúly és kiejtés gyakorlása, stb. A gyakorlatban való alkalmazásukra – párbeszéd, szituációs játékok és drámajátékok segítségével – csupán ezután kerülhet sor. Viszont itt is fontos a fokozatosság elve, tehát a párokban, kis csoportokban való gyakorlás a párbeszéd bemutatása előtt, valamint a visszacsatolás a „szereplés” után. Ezenkívül az is szükséges, hogy a nyelvtanulók elegendő háttér-információt kapjanak a párbeszéd, szituációs- és drámajátékokban előforduló szerepeket illetően, tehát a személyek korára, nemére és rangjára vonatkozóan (Hatoss, 2004).

Végül, de nem utolsó sorban, mindhárom bemutatott kompetencia esetében fontos a rendszeres ismétlés, melyről a tankönyvek készítői, de mi, pedagógusok is gyakran megfélekedünk. Ennek természetesen nem kell ugyanolyan formában történnie, hiszen ahogy a kötőszók is más és más szöveggörnyezetben fordulhatnak elő, úgy a mikro-funkciók és interakciós sémák is a legkülönfélébb társalgási szituációkba helyezhetők be.

Megjegyzés: Az IKK további elemeivel, így a szociokulturális, valamint paralingvisztikai kompetenciák fejlesztésével a Katedra folyóirat következő számában foglalkozunk.

Felhasznált szakirodalom:

- HATOSS, A. 2004. A model for evaluating textbooks. In Babel [online]. 2004, vol. 39, no. 2, pp.25-32. [cit. 2012-05-10]. Retrieved from: <http://eprints.usq.edu.au/1137/3/Hatoss_Babel_2004_PV.pdf>.
- Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés. 2002. [online]. [cit. 2014-09-03]. Retrieved from: <http://www.nyak.hu/nyat/doc/ker_2002.asp>.